

La trista estàtua de Xènius

“**P**er què l’home més influent de la cultura catalana de principis del segle XX segueix, avui dia, condemnat a

una mena de purgatori cultural?”, es pregunta el periodista Pep Antoni Roig, en un article de *La llança*. Evidentment, es refereix a Eugeni d’Ors, o als seus àlies Xènius o Octavi de Romeu. I és ben cert que la influència de D’Ors va ser cabdal en la intel·lectualitat catalana d’inicis del segle XX, i escriptors com Josep Pla o Joan Fuster es declaren deixebles seus. A la seua mort, Fuster va ser dels pocs que va gosar trencar el silenci i que va escriure una necrològica: “Té un profund sentit el fet que E. d’Ors dedicàs, des d’un principi, la millor part del seu esforç literari al periòdic [...] El seu *Glosari* quotidiana representa un treball perseverant i lúcida sobre la consciència col·lectiva de la gran massa de lectors del país [...] El seu propòsit era suscitar la virtut de la curiositat, i per a la seua tasca aprofitava l’instrument més eficaç, de major difusió: la premsa”.

D’Ors va emprar la premsa com a vehicle civilitzador, des d’una europeïtat i desig de modernitat que va ser un daltabaix per a la intel·lectualitat catalana. Ningú havia escrit d’aquella manera dels moralistes francesos, ni ningú havia sentit parlar fins aleshores de Joubert o Chamfort. D’Ors va establir una ferma política cultural, basada en una mena d’elitisme dels intel·lectuals, que féu que de colp i volta hi haguera un accés a l’alta cultura, i això des de mitjans populars i generalistes. En aquest sentit, era un il·lustrat, un Diderot (o un Mariano Nipho...) que s’esforçava per millorar el seu país emprant els *mass media* del moment. *La Vall*

MARTÍ DOMÍNGUEZ

@MartíDomínguezR

IL·LUSTRACIÓ DE DIEGO MIR

de Josafat és un *suma mundi* del seu ideal educatiu, i una guia ben fidel per a establir-se orsianament en el món. Un llibre de capçalera que no em cansi de rellegir.

I, tanmateix, a aquests llums tan enlluernadors els segueixen unes ombres molt fosques, que explica el purgatori assenyalat adés. Si la intel·lectualitat espanyola és marcadament orteguiana, la catalana no és orsiana (alguns, a Madrid, parlaven d’Eugenio Dos, per oposició a Ortega). Perdre aquelles oposicions a càtedra va significar per a D’Ors la seua espantada a França, l’abandonament del català com a llengua literària —escrivint primer en francès i després en castellà—, i, finalment, el seu retorn a Espanya, vestit de falangista i dirigit el Museu del Prado a principis de la dictadura són moles de molí molt difícils de digerir, per molt que s’admire la seua obra intel·lectual anterior. Vicente Cacho, que no tenia fama d’esquerrer precisament, en *Revisión de Eugenio D’Ors* el critica amb una duresa extrema, i

hi demostra una actitud autoritària i un corpus teòric feixista molt abans de l’incident acadèmic. Un profeteixisme que també s’ha denunciat en *La Ben Plantada* (pel professor Ettinghausen) i que resulta cada vegada més clar i insalvable com més s’estudia la seua figura (“un falangisme caricaturesc”, escriu Jordi Gràcia). Això, junt a la seua actitud messiànica (“D’Ors se veía sin inhibición alguna como un nuevo Moisés”, segons Cacho), fa de la seua figura un fantotxe.

Un nou Moisés que, a més a més, va abandonar el seu poble. I, tanmateix, D’Ors escrivint en castellà o en francès segueix sent ell (quins grans llibres són *Tres horas en el museo del Prado* o *Lo barroco*). El llegim, l’admirem, i, finalment, el compadim. Volia ser Goethe i no va passar de ser un mal Werther. José Luis Aranguren, a *Crítica y meditación*, escriu sobre la mort de D’Ors, solitària i una mica abandonat per tots. Sembla que aquest li va dir a Pemán, comentant la seua progressiva paràlisi: “Estoy labrando mi propia estatua.” Una estàtua que, ja aleshores, feia pena.